

знушанням кожного зі своїх чотирьох дітей. Ці діти виросли і стали проро-бляти те ж саме зі своїми дітьми. Дід та баба активно допомагали їм «виховувати» онуків. Усього їх у родині десять. Вік наймолодших жертв не перевищував року! Третью поколінню приходилося важче за всіх. Їм дісталося від діда, батьків, дядьків і тіток, старших братів [4].

Вчинення насильства стосовно дітей з боку літніх членів родини, про які повідомляє газета, хоча й носять поодинокий характер, вражають жорстокістю і цинізмом. У с. Загір'я Тернопільської області Марія Вовк зарубала сокирою свого чоловіка та трьох онуків – 13, 10 та 9 років через те, що «вони всі до неї погано ставились». Вчиненню цього злочину протягом останніх років передували постійні скандали. В основному вони виникали через вимоги з її боку до сина побудувати новий дім та переселитись туди з дружиною та дітьми, а також через те, що покійний чоловік вбивці часто приходив додому нетверезим та бив дружину. Це сталося й напередодні трагедії. Наступного дня о шостій ранку жінка страшно помстилася. Після вбивства жінка намагалася накласти на себе руки, але доля залишила її в живих. На допитах вона жалкувала про вчинене [5].

Підводячи підсумок викладеному, можна зробити висновок, що газетні публікації про насильницькі прояви стосовно неповнолітніх членів сім'ї носять об'єктивний характер, журналісти прагнуть до безпристрасного викладення фактичного матеріалу, проявляють необхідну коректність в оцінках. Проте, на жаль, не часто вони супроводжуються коментарями та порадами з боку фахівців про те, як можна було б відвернути або зменшити шкідливі наслідки від насильства.

Виходячи з актуальності проблеми вчинення насильницьких злочинів та правопорушень стосовно неповнолітніх, вкрай необхідним є продовження дослідження цієї проблеми, у тому числі й за допомогою застосування методу контент-аналізу документів, та здійснення науково обґрунтованої системи заходів з боку державних установ та громадськості, спрямованих на викриття і попередження таких проявів.

Список літератури: 1. Кравченко А.И. Социология: Учебник. М., 2005. 2. Сурмин Ю.П., Туленков Н.В. Методология и методы социологических исследований: Учеб. пособие. К., 2000. 3. Харьковские губернские ведомости. 1878. № 153. 4. Терех Н. Из поколения в поколение взрослые члены семьи насиловали... своих детей и внуков // Факты и комментарии. 2004. №11. 5. Устинко А. В Тернополе к пожизненному заключению приговорена 61-летняя пенсионерка, хладнокровно убившая своего супруга и троих внуков // Факты и комментарии. 2003. № 191.

Надійшла до редколегії 01.04.05

О.О. Книженко

ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ЗВІЛЬНЕНИМИ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ

Останнім часом серед науковців і практиків ведуться дискусії щодо реформування існуючої пенітенціарної системи. З цього приводу у жовтні

2004 р. у Києві відбувся семінар з питань гуманізації кримінального судочинства. З огляду на те, що відбування покарання має враховувати ресоціалізацію засуджених, підґрунтя якої повинно закладатися майже з першого дня після винесення вироку, у чинному Кримінальному кодексі (далі КК) запроваджено низку нових, альтернативних позбавленню волі видів кримінальних покарань (громадські роботи, обмеження волі) та можливість звільнення засудженої особи від відбування покарання з випробуванням за умови гарантії її виправлення без відбування призначеного покарання.

Після винесення обвинувального вироку щодо особи, яку звільнено від відбування покарання з випробуванням, вона перебуває під певним правовим режимом, протягом якого контроль за її поведінкою здійснюється кримінально-виконавчою інспекцією за місцем проживання, а стосовно військовослужбовців – командирами військових частин.

Доктриною права питання звільнення від відбування покарання з випробуванням досліджувалися тими науковцями, роботи яких присвячені умовному засудженню та відстрочці виконання вироку, що чинним кримінальним законодавством модифіковано у звільнення з випробуванням. Зокрема, це роботи І.І. Карпеця, Г.А. Кригера, В.А.Ломачо, К.А.Саркісової, В.В. Скибицького, Ю.М. Ткачевського, А.С. Мацко та ін. Однак, однією з гострих проблем залишається питання організації контролю за звільненими від відбування покарання з випробуванням і, перш за все, взаємодії органів кримінально-виконавчої системи з органами внутрішніх справ, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також об'єднаннями громадян, релігійних та благодійних організацій. Тому за мету цієї роботи обрано розв'язання, перш за все, теоретичних положень організації контролю за даною категорією осіб.

У чинному Кримінальному кодексі України (далі КК) повноваження вказаних органів щодо зазначеної категорії осіб не конкретизовано. Проте такі повноваження знайшли своє нормативне врегулювання у Кримінально-виконавчому кодексі, відомчій Інструкції про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань (далі Інструкція), затвердженій Наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань та Міністерства внутрішніх справ України від 19 грудня 2003 року та частково в Європейській конвенції про нагляд за умовно засудженими особами або умовно звільненими правопорушниками (Україною вона була підписана 30.11.1964 р., а приєдналася 22.09.1995 р.) та Інструкції про порядок виконання європейських конвенцій з питань кримінального судочинства, затвердженій Наказом Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Верховного Суду України, Державної податкової адміністрації України та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 29 червня 1999 р.

Згідно з вказаною Інструкцією, організація роботи щодо контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням,

здійснюється працівниками підрозділів інспекції, що входять до структури Державного Департаменту України з питань виконання покарань за місцем проживання таких засуджених, проведення ж індивідуально-профілактичної роботи покладено на працівників органів внутрішніх справ. Однак, системний аналіз цього документа, дає підстави стверджувати, що до контрольних повноважень віднесено й здійснення індивідуально-профілактичної роботи з засудженими, які інспекції проводять спільно з органами внутрішніх справ та громадськими формуваннями. На підставі аналізу функцій, що здійснюються працівниками інспекції щодо контролю за поведінкою таких осіб, їх можна згрупувати у наступні три групи: функції зі здійснення обліку та контролю за засудженими; функції, які покликані забезпечити виконання засудженим покладених судом обов'язків; функції щодо аналізу роботи з обліку та контролю за поведінкою засуджених (підготовка статистичних та інформаційних матеріалів і т. і.). Функції органів внутрішніх справ можна згрупувати у дві групи. Це, перш за все, ті, що покликані забезпечити здійснення контролю інспекціями за засудженими (виконання подання інспекції про привід засуджених, їх розшук і т. і.) та функції щодо здійснення профілактичної роботи з засудженими.

Системний аналіз чинного кримінального та кримінально-виконавчого законодавства дає підстави стверджувати, що не можна визнати правомірним положення п 5.3. Інструкції, згідно з якою інспекціям надано право вносити до суду подання про скасування звільнення від відбування покарання з випробуванням і направлення засудженої особи для відбування призначеного судом покарання у разі, коли засуджений не з'являється до інспекції два і більше разів без поважних причин, або зник з метою ухилення від контролю з боку інспекції. Таке положення буде в рамках закону за умови, коли на засудженого покладено обов'язок періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи та повідомляти ці органи про зміну місця проживання.

У доктрині права порушувалося питання про створення механізмів контролю за засудженими [1]. Однак його вирішення залежить від розв'язання суто теоретичних питань. По-перше, не має однозначного погляду стосовно початку перебігу іспитового строку, що має визначальне значення, оскільки саме він має визначати часові межі проведення індивідуальної профілактичної роботи з такими засудженими. Згідно з проаналізованим законодавством, іспитовий строк обчислюється з моменту проголошення вироку суду (ч.1 ст. 165 КВК).

По-друге, ми цілком поділяємо позицію тих науковців, на думку яких повноваження органів, які контролюють поведінку таких осіб, повинні обмежуватися тими заходами, що обумовлені станом судимості, який визначає правовий статус засудженого. В свою чергу, функції контролюючих органів можуть здійснюватися через систему обов'язків, які покладені на особу [2, с.83]. Тому кримінально-виконавче законодавство, виконання і відбування покарань повинні ґрунтуватися на принципах законності, справедливості, гуманізму, рівності засуджених перед законом, диференціації та ін-

дивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки.

По-третє, як справедливо зазначає В.А. Ломако «на жаль, у кримінальному і кримінально-процесуальному законодавстві не вирішено питання про строки направлення подання і розгляду його в суді... З метою прискорення розгляду таких матеріалів і єдності практики в майбутньому в КПК бажано встановити семиденний строк направлення контролюючим органом подання в суд і семиденний строк його розгляду у суді» [3, с.42].

По-четверте, в літературі порушується питання про створення служби пробачії, яка б мала більші правові та соціальні повноваження, реально опікувалася б питаннями ресоціалізації засуджених. «Пробачія» походить від латинського «probatio», що значить випробування, тому в літературі вказувалося на її подібність з умовним засудженням та відстрочкою виконання вироку, які чинним КК трансформовано у звільнення від відбування покарання з випробуванням [4, с.121–122; 5, с.76–78].

Враховуючи схвалену Законом України від 21 листопада 2002 р. Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [6, с.5–9], вважаємо цілком доцільним впровадження терміна «пробачія» до КК України.

Незважаючи на те, що в окремих країнах (Великобританія, Голландія) норми, які визначають порядок призначення апробації, віднесені до покарання, і враховуючи її етимологічне значення, ми пропонуємо під пробачією, у кримінально-правовому змісті розуміти систему випробування, що застосовується судом щодо осіб, які можуть виправитися без відбування призначеного основного покарання, в основі якої лежить звільнення від відбування покарання з випробуванням, тобто вести мову про інститут пробачії у вузькому смислі, не поширюючи його на умовно-дострокове звільнення, хоча в доктрині права має місце й інша думка. Зокрема, на думку М.Р. Гети, пробачією в широкому смислі... є особлива форма соціально-правового контролю (іспитового нагляду), здійснювана у процесі застосування умовного засудження, відстрочки відбування покарання вагітним жінкам і жінкам, які мають малолітніх дітей, умовно-дострокового звільнення» [7, с.8].

По-п'яте, в чинному законодавстві не визначено повноважень органів державної влади, місцевого самоврядування, а також об'єднань громадян, релігійних та благодійних організацій щодо можливої співпраці з органами виконання покарань по здійсненню контролю за звільненими від відбування покарання з випробуванням.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що питання здійснення контролю за звільненими від відбування покарання з випробуванням потребує розв'язання низки суто теоретичних питань, які в подальшому стануть підґрунтям для нормативного врегулювання цього контролю. Цілком припустимим є визначення звільнення від відбування покарання з випробуванням через призму інституту апробації.

Перспективами подальшого наукового дослідження має бути розглянуте питання взаємодії органів кримінально-виконавчої системи з органами внутрішніх справ, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також об'єднаннями громадян, релігійних та інших організацій.

Список літератури: 1. Мацко А.С. Теоретичні і практичні аспекти діяльності дільничного інспектора міліції ОВС по попередженню рецидиву злочинів серед осіб, засуджених умовно і тих, до кого застосована відстрочка виконання вироку. 2. Хомич В.М. Формы реализации уголовной ответственности. Минск, 1998. 3. Ломако В.А. Відстрочення виконання покарання. К., 1992. 4. Дрьомін В. Пробація: зарубіжний досвід обмеження тюремної популяції // Право України. 2000. № 12. 5. Шупилов В.П. Тенденции в современной буржуазной криминологии // Соц. Законность. 1973. № 3. 6. Концепція Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Урядовий кур'єр. 2002. № 236. 7. Гета М.Р. Пробація и ее перспективы в уголовном праве Республики Казахстан. Томск, 2000.

Надійшла до редколегії 18.02.05

М.Г. Мельник

СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема профілактики злочинів будь-якого характеру або спрямування пов'язана з певними соціальними групами, індивідами, особистостями та життєвими ситуаціями, до яких вони потрапляють. Профілактика у цьому сенсі є цільовим актом, зорієнтованим на ті чи інші категорії людей. Профілактика злочинів є специфічною соціальною системою. Її цілісне бачення та сприйняття як об'єкта відповідного організаційного впорядковуючого впливу допомагає позбавитись абсолютизації внутрішніх закономірностей її функціонування та розвитку, підміни ефективності та її критеріїв проблемами структурних та функціональних пертурбацій і виводить на значно новий рівень з'ясування ступеня відповідності впливу системи профілактики на причини та умови злочинів її завданням. Як цілісна система, профілактика злочинів може розглядатися лише у тому випадку, коли під час боротьби зі злочинами дії державних органів та установ, громадських формувань і окремих громадян координуються, як це притаманно соціальним системам та науковому управлінню суспільними процесами.

Ці проблеми останнім часом знайшли широке висвітлення у сучасній правовій доктрині в роботах Г.А. Аванесова, А.Е. Жалинського, О.Б. Сахарова, О.М. Бандурки, Л.М. Давиденка, В.В. Коваленка, М.М. Биргеу. Але питання структуризації процесу профілактики злочинів залишились поза увагою дослідників. Проте, процедурно-процесуальна характеристика цієї системи має важливе прикладне значення, адже забезпечує можливість визначення спільних рис правоохоронної та профілактичної діяльності на основі інструментальної, методичної, методологічної та психологічної єдності основних організаційно-функціональних засад назва-